

УДК 378.4:331.07

Павлович О. Р.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТІВ ТРЕТЬОГО ПОКОЛІННЯ
І ПРОЦЕСИ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті розглянуті проблеми моделі університету третього покоління. Визначаються базові характеристики університету третього покоління в процесі професіоналізації управлінської діяльності. Доводиться пріоритетна роль професійного менеджменту в діяльності сучасного університету. Звертається увага на необхідність активного розвитку управлінської науки, аналітики і практики, що забезпечить якісний управлінський супровід діяльності університету третього покоління.

Ключові слова: університет третього покоління, професійний менеджмент, управлінська наука, інноваційна економіка, комерціалізація університету, повний інноваційний цикл, управлінський супровід, управлінський процес, технологічна креативність, якість університетської науки, інноваційна освіта.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток університетської освіти і науки знаходиться в системі вибору шляхів більш ефективної діяльності та пошуку факторів більш високої та значимої для суспільства результативності. Визначаються координати такого розвитку університетів і в Україні. Досить активне реформування діяльності закладів вищої освіти не збалансовано з їх ресурсною базою, що веде прогресивні реформи в глухий кут. Реформаторських шлях може бути ефективним і з часом результативним, коли повноцінно використовується головний ресурс змін – це професійний менеджмент. Системні зміни зможе осилити тільки професійний менеджмент, який перетворює текстові завдання і написані закони в реальну сферу діяльності суспільства. Реформам і системній законодавчій діяльності потрібен механізм (менеджмент) практичної реалізації, який визначає повноту і достатність ресурсної бази, стратегічні цілі, форми і характер ризиків і, особливо потрібну, динаміку взаємодії людських ресурсів. Для результативного реформування потрібно запустити повноцінний управлінський процес [4, с. 22–24] і весь стратегічний потенціал можливостей професійної системи менеджменту [4, с. 29–31]. Сьогодні університети потребують професійного менеджменту, який взмозі забезпечити новий рівень їх розвитку і формування моделі університетів третього покоління, яка активно формується у більшості передових університетів світу. Наука і освіта, яка забезпечує рішення проблем розвитку індустріального суспільства відходить в минуле. Необхідно розуміти, що ХХІ століття – це період, який конкурентно потребує інтелектуальний професіоналізм та інноваційність мислення майже в усіх сферах суспільної діяльності. Університетам третього покоління відведена центральна роль у формуванні інноваційної економіки та економіки знань. Тому дослідження процесу формування університетів третього покоління і процесу професіоналізації управлінської діяльності стають актуальними і важливими для розуміння подальшого розвитку освіти, науки та нового інноваційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування та розвитку університетів третього покоління, удосконалення системи університетського менеджменту досить активно досліджували в своїх працях такі відомі українські та зарубіжні вчені як, зокрема, Д. Бок, Т. Вагнер, Й. Віссема, Т. Дінтереміт, Е. Кузнецов, Ф. Малік, Г. Мінцберг, Р. Флоріда, С. Фуллер, Г. Хемел та ін. Автори досліджують різні аспекти

розвитку сучасних університетів та проблеми удосконалення системи управління університетами в контексті їх комерціалізації та побудови моделі третього покоління.

Мета статті полягає в дослідженні зв'язку сучасного розвитку університетів і професійної системи менеджменту, визначенні факторів і показників ефективності та результативності професійного менеджменту в системі діяльності університетів та в розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності професійного менеджменту в системі формування університетів третього покоління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процеси формування та подальшого розвитку інноваційної економіки у більшості економічно розвинутих країнах прямо пов'язані з активним розвитком, в першу чергу, науки і освіти. Місцем, де наука і освіта взаємодіють і розвиваються є університети. Саме стан розвитку університетів в державі є показником її стратегічних цілей щодо історичного майбутнього суспільства в цілому. Важливо також звернути увагу на розвиток саме управлінської науки (менеджменту) в сучасних університетах. Особливо тих університетів, які мають на меті створювати умови для переходу до якісної групи університетів третього покоління (табл. 1).

Концепція університету третього покоління характеризується важливими показниками системної діяльності, які визначають пріоритети розвитку науки, освіти та інноваційного підприємництва (рис. 1). Одна з особливостей університетів третього покоління полягає у створенні системи так званого серійного підприємництва, суть якого полягає в пошуку нових бізнес-ідей та запуску стартапів. На відміну від традиційного підприємця, мета якого створити компанію і вивести її на рівень прибуткового бізнесу, серійний підприємець не займається операційною діяльністю і розвитком компанії, його роль закінчується на стадії створення компанії, потім він передає керівні функції іншим і починає займатися новим проектом. Саме в таких умовах зростає цінність управлінського супроводу механізму повного інноваційного циклу [4, с. 140–144]. Системну якість управлінського супроводу університетського серійного підприємництва повинні забезпечувати управлінські бізнес-моделі, розробка яких неможлива без розвитку фундаментальної управлінської науки (менеджменту). У цьому випадку ефективний університетський менеджмент також є необхідною умовою результативності дослідницької та

Таблиця 1

Концептуальні ознаки трьох поколінь університетів

Професійні якості університету	Перше покоління середні віка	Друге покоління модель Гумбольдта XIX-XX століття	Третє покоління XXI століття
Мета	Освіта	Освіта і дослідження	Освіта, дослідження, практичне застосування нових знань
Роль в суспільстві	Захист істини	Відкриття законів природи	Створення цінностей
Метод пізнання	Схоластика	Сучасний науковий монодисциплінарний	Сучасний науковий міждисциплінарний
Кого готують	Професіоналів	Професіоналів і вчених	Професіоналів, вчених і підприємців
Орієнтація	Вселенська	Національна	Глобальна
Мова	Латинь	Національні мови	Англійська
Внутрішня організація	Земляцтва	Факультети	Автономні інститути
Хто керівник	Канцлер	Вчений (за сумісництвом)	Професійний менеджер

Джерело: [3, с. 50]

Рис. 1. Системні фактори розвитку університету третього покоління

Джерело: розроблено автором

підприємницької діяльності університету. Наявність управлінського ресурсу високої якості створює умови результативності університету в цілому.

Таким чином, необхідно особливо зазначити, що розвиток управлінської науки в університетах має, як освітню складову, так і практичну. Використання управлінських бізнес-моделей для ефективного супроводу системи серійного підприємництва створює умови для розвитку самої управлінської науки та навчального процесу, особливо для економічних і управлінських спеціальностей і кафедр університету. Крім того, важливим є зв'язок управлінських кафедр з усіма факультетами та спеціальностями університету, де народжуються нововведення, які необхідно довести до форми інновацій для їх практичного впровадження. В той же час, необхідно особливо зазначити, «сучасна наука не проводить суворого розмежування між прикладними і фундаментальними дослідженнями. Як зауважив Рікард Станкевич, що сучасна наука досягла такого ступеня інтелектуальної складності, яка робить її інституційне роз'єднання з наукою контрпродуктивною для них обох» [1, с. 173]. Це зауваження в повній мірі відноситься й до управлінської науки, яка повинна мати повний цикл взаємодії щодо фундаментальних, аналітично-прикладних і практичних досліджень [4, с. 136]. Разом

з тим, коли правила цієї взаємодії не відрізняються чіткістю і є предметом постійного торгу, все зазвичай вирішують гроші, а не принципи. Як попереджує 25-й президент Гарвардського університету Д. Бок, що «репутації університетів шкодять регулярні повідомлення про те, що в їх стінах насаджується секретність, розгортаються конфлікти інтересів і мають місце спроби корпорацій маніпулювати дослідженнями і затикати вченим рот. Упевнений, що настав час встановити належні правила і стежити за їх неухильним дотриманням. Зараз накопичено достатній досвід для проведення розумної політики, що дозволяє реалізовувати масштабні програми передачі технологій і при цьому зберегти відкритість, незалежність та об'єктивність, яких вимагає справжня наука» [1, с. 174]. Управлінська наука, в першу чергу, повинна підтримувати такі принципи діяльності по відношенню до всієї науково-дослідної роботи університету (табл. 2).

Сучасний університет підтримує і розвиває процеси професіоналізації управлінської діяльності. Університет формує інноваційні форми менеджмент-освіти, визначає якість розвитку управлінської науки, доводить необхідність становлення системи професійного менеджменту самого університету. Університет виступає центром національної інноваційної системи регіону і країни в цілому. Таким чином, участь універ-

Таблиця 2

Базові характеристики концепції університету третього покоління

1. Фундаментальні дослідження були і будуть основною діяльністю університету. Основу інноваційного розвитку суспільства створюють інновації саме фундаментальних наук. <i>Завдання менеджменту:</i> створити механізми і забезпечити їх дію щодо управлінського супроводу фундаментальних інновацій від розробки до впровадження
2. Дослідницька робота є в значній мірі трансдисциплінарною, або міждисциплінарною, що знаходить відображення у відповідних організаційних формах. Сучасні наукові дослідження особливо результативні на стику наук. <i>Завдання менеджменту:</i> створити гнучкі організаційні структури, які забезпечать інтеграцію суміжних наукових досліджень в межах одного управлінського процесу
3. Є мережевими університетами, які співпрацюють з промисловістю, приватними підприємствами НДДКР, фінансистами, професійними постачальниками послуг та іншими університетами за допомогою системи обміну знаннями. <i>Завдання менеджменту:</i> забезпечення управлінським супроводом інтеграцію і органічний синтез спеціалізованих суб'єктів науко-дослідницької діяльності
4. Працюють на міжнародному конкурентному ринку і активно набирають кращих науковців, студентів і шукають контракти з промисловою галуззю. Інноваційний розвиток забезпечується знанням та інтеграцією кращих ідей, розробок, інвестиційних програм. <i>Завдання менеджменту:</i> Створення наукових центрів за напрямками спеціалізованих досліджень з найкращим технологічним обладнанням для проведення досліджень і фінансово-інвестиційним забезпеченням
5. Зберігають свої функції великих навчальних закладів, при цьому створюють спеціальні умови для найкращих і найталановитіших студентів і вчених. <i>Завдання менеджменту:</i> розробка та активне використання мотиваційного механізму для сприяння подальшого розвитку інтелектуального капіталу університету на основі диференційованого підходу
6. Концепція «творчість і креативність» є такою ж важливою, як і раціональні наукові підходи. <i>Завдання менеджменту:</i> створення умов для розвитку технологічної креативності студентів і викладачів в системі освітньої, наукової та інноваційної діяльності університету
7. Будучи космополітичними, вони працюють на міжнародному рівні і мають широке і різноманітне коло співробітників і студентів. Англійську мову використовують для всіх дисциплін як нову мову міжнародного спілкування. <i>Завдання менеджменту:</i> створення управлінського середовища і спеціалізованих умов для обов'язкового вивчення і практичного знання англійської мови як необхідного інструменту для результативної наукової, освітньої та інноваційної діяльності
8. Використання ноу-хау стає третьою метою університету. Університети розглядаються як колыска нової підприємницької діяльності на додаток до свого традиційного завдання в сфері освіти і проведення наукової роботи. <i>Завдання менеджменту:</i> забезпечення активного використання системних процесів розвитку інноваційного і креативного мислення в контексті сучасних форм підприємницької діяльності
9. Фінансування залежить від результатів на відміну від вихідного фінансування. Початкове фінансування йде на створення можливостей, які потім поєднуються з відповідним механізмом перевірки. Фінансування, орієнтоване на результат, означає, що гранти виставляються на конкурс, будь-який університет може приймати участь і тільки кращі тендери виграють. Державне фінансування вже не є прямим, а надходить через незалежні інститути, які виділяють гроші на дослідження та освіту на основі конкурсних торгів. <i>Завдання менеджменту:</i> відтворення механізму необхідного, достатнього і прибуткового фінансування інноваційних проектів в залежності від отриманого результату, коли всі учасники повного інноваційного циклу мають дольове адекватне результату фінансування

Джерело: складено автором на основі [3; 4]

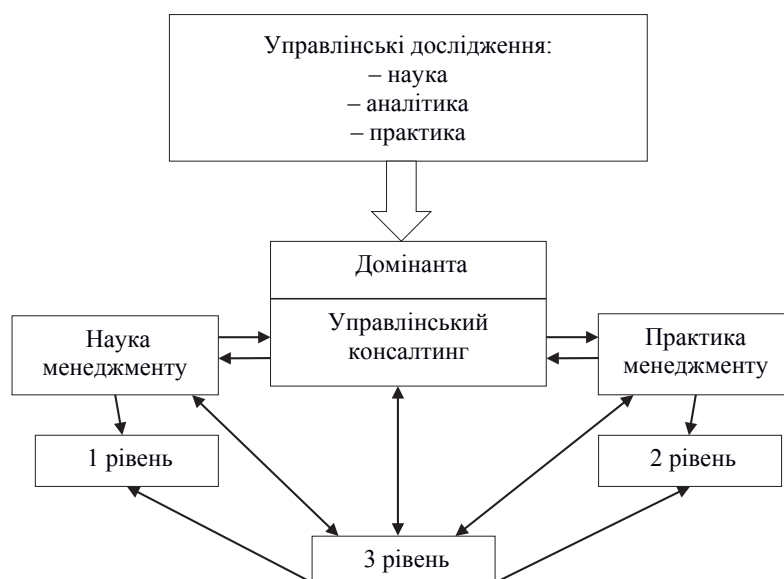

Рис. 2. Структурно-логічна схема механізму професіоналізації менеджменту

Джерело: розроблено на основі [4, с. 136, 144, 156]

ситету в процесі професіоналізації управлінської діяльності є пріоритетною, оскільки саме універ-

ситет є тим місцем, де створюються умови для розвитку освіти, науки, підприємництва та інно-

Характеристика рівнів професіоналізації менеджменту

Рівень	Характеристика
1 рівень	– формується науковими дослідженнями, як головними факторами розвитку, а також опосередковано впливають усі учасники процесу професіоналізації менеджменту. <i>Університет:</i> формуються якісні умови для розвитку управлінської науки на кафедрах, створюються науково-дослідні центри з менеджменту, активно розвивається міжнародне наукове співробітництво
2 рівень	– формується практичними дослідженнями, як головним фактором розвитку, а також опосередковано впливають усі учасники процесу професіоналізації менеджменту. <i>Університет:</i> пошук форм взаємодії з бізнес-середовищем, створення фондів для фінансування бізнесом наукових проектів, участь в діяльності фірм співробітників університету
3 рівень	– формується на основі взаємодії науки, аналітики і практики; безпосередньо впливає на розвиток усіх учасників процесу професіоналізації менеджменту. <i>Університет:</i> участь у створенні та розвитку корпоративних вищих шкіл менеджменту, заснування системних корпоративних програм для управлінського персоналу системи бізнесу, практична участь в розвитку інноваційного потенціалу регіону і країни

Джерело: [4]

вацій (рис. 2). Саме університет повинен бути ініціатором впровадження і розвитку важливих соціально-економічних, науково-технологічних і соціокультурних інноваційних програм розвитку суспільства. В той же час, активність університету не буде ефективно проявлятися за відсутності ресурсної бази, яка складається з усіх видів ресурсів (матеріальних, фінансових, людських, інформаційних). Без інноваційного оновлення і економічного відтворення, в першу чергу, людські ресурси університету приходять в стадію руйнації, а подальше їх відтворення потребує досить багато часу. В інноваційному суспільстві університети є базовими центрами технологічної креативності та необхідної інноваційності розвитку суспільства [8, с. 219–227].

Разом з тим, необхідно звернути увагу, що діяльність університетів направлена на створення нової інноваційної якості соціального капіталу суспільства. З огляду на подвійну роль університетів, як виробників і розповсюджувачів знання, університети залучені в нескінченний цикл створення і руйнування соціального капіталу. С. Фуллер визначає, що «в якості дослідників академіки створюють соціальний капітал, тому що інтелектуальні інновації необхідно починають свій шлях як елітарний продукт, доступний тільки тим, хто знаходиться на передньому краї. Однак в якості вчителів вони руйнують соціальний капітал, надаючи широкий публіці доступ до інновацій, таким чином нівелюючи ті самі переваги, яке спочатку належало мешканцям переднього краю. Й. Шумпетер визначив підприємця як «творчого руйнівника» капіталістичних ринків; універси-

тет аналогічним чином можна назвати «мета-підприємницькою» інституцією, яка функціонує як тигель для більш масштабних соціальних змін» [9, с. 13].

Важливо зрозуміти, що ефективність і подальша результативність сучасного університету пов'язана з інтеграційною взаємодією дослідницької функції університету з освітньою. Але інноваційна складова цього процесу визначає в якості нового пріоритету дослідження можливостей інноваційного підприємництва. Кожна з цих функцій діяльності університету сьогодні не може реалізовуватися окремо, що є головним трендом формування університету третього покоління.

Висновки. Формування моделі університету третього покоління є об'єктивним процесом в системі становлення інноваційної економіки ХХІ століття. Головним фактором створення матеріальних цінностей в інноваційній економіці є інновація, що визначає пріоритетну роль процесів розвитку науки, освіти та інноваційного підприємництва. Сьогодні неможливо представити розвиток даних процесів без ефективної системи менеджменту, яка формує результативний управлінський супровід і створює можливості для стратегічного інноваційного реформування суспільства. Університет залишається головною ланкою в системі інноваційних змін суспільства. Системні зміни будь-якого окремої організації та суспільства в цілому може забезпечити тільки професійний менеджмент, який забезпечую ефективність професійних знань і результативність практичної управлінської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бок Д. Университеты в условиях рынка. Коммерциализация высшего образования / Пер. с англ. С. Карпа; Нац. исслед. Ун-т «Высшая школа экономики». М.: Изд. Дом Высшей школы экономики, 2012. 224 с.
2. Вагнер Тоні, Дінтереміт Тед. Мистецтво навчати. Як підготувати дитину до реального життя / пер. з англ. Надія Борис. К.: Наш формат, 2017. 312 с.
3. Виссема Й.Г. Университеты третьего поколения. М.: Издательство «Бизнес-Олимп», 2016. 480 с.
4. Кузнецов Е.А. Методология професіоналізації управлінської діяльності в Україні. Монографія. Херсон: ОЛДІ ПЛЮС, 2017. 382 с.
5. Малик Ф. Управлять, работать, жить: пер. с нем. М.: Издательство «Добрая книга», 2008. 472 с.
6. Минцберг Г. Требуются управленцы, а не выпускники МВА. Жесткий взгляд на мягкую практику управления и систему подготовки менеджеров. Пер. с англ. М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. 544 с.
7. Ольве Нильс-Горан, Рой Жан, Веттер Магнус. Сбалансированная система показателей. Практическое руководство по использованию: Пер. с англ. М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2018. 304 с.
8. Флорида Р. Креативный класс. Люди, которые создают будущее: Пер. с англ. Н. Яцюк. М.: Манн, Иванов и Фарбер, 2016. 384 с.
9. Фуллер Стив. Социология интеллектуальной жизни: карьера ума внутри и вне академии: пер. с англ. С. Гавриленко, А. Морозова и П. Хановой; под науч. ред. С. Гавриленко. М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2018. 384 с.
10. Хэмел Г. Будущее менеджмента / Гари Хэмел при участии Билла Бриана; [пер. с англ. В. Мишучкова]. Санкт-Петербург: «Вест Бизнес Букс», 2013. 276 с.

Павлович А. Р.

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

РАЗВИТИЕ УНИВЕРСИТЕТОВ ТРЕТЬЕГО ПОКОЛЕНИЯ И ПРОЦЕССЫ ПРОФЕССИОНАЛИЗАЦИИ МЕНЕДЖМЕНТА

Резюме

В статье рассмотрены проблемы формирования модели университета третьего поколения. Определяются базовые характеристики университета третьего поколения в процессе профессионализации управленческой деятельности. Доказывается приоритетная роль профессионального менеджмента в деятельности современного университета. Обращается внимание на необходимость активного развития управленческой науки, аналитики и практики, что обеспечит качественное управленческое сопровождение деятельности университета третьего поколения.

Ключевые слова: университет третьего поколения, профессиональный менеджмент, управленческая наука, инновационная экономика, коммерциализация университета, полный инновационный цикл, управленческий сопровождение, управленческий процесс, технологическая креативность, качество университетской науки, инновационное образование.

Pavlovich O. R.

Odesa I. I. Mechnikov National University

DEVELOPMENT OF UNIVERSITIES OF THE THIRD GENERATION AND PROCESSES OF PROFESSIONALIZATION MANAGEMENT

Summary

The problems of model of the third generation university are considered in the article. The basic characteristics of the third generation university in the process of professional management are determined. There is a priority role of professional management in the activities of the modern university. Attention is drawn to the need for the active development of managerial science, analytics and practice, which will provide quality management support for the activities of the third generation university.

Key words: third generation university, professional management, management science, innovative economy, university commercialization, full innovation cycle, managerial support, management process, technological creativity, quality of university science, innovative education.